

CREATION, EXPRESSION OF HUMAN AS LOGOS AND COGITO

Doina David

Assoc. Prof., PhD, "Dimitrie Cantemir" University of Tîrgu Mureş

Abstract: Study symbolism traditional Romanian can not be outside the definition of the act of creation as a phenomenon of culture precisely because they highlight specific symbolism Romanian can not be defined and exemplified separated by surprise phenomenon of creation in general, and cultural creation, particularly as specific archetipal generated by a mythical and symbolic reality. By creation, man acquires a sense of value, conscious existence hierarchy. Here, signs and symbols as a result of human creation belong to both traditional and archaic world and a certain spatio-temporality in which the human being is fixed in a given ontic status. In this space, culture is the phenomenon of creation of values as a fundamental human right to establish and to give meaning and purpose of reality, existence by creation.

Keywords: creation, myth, symbolic reality, human being, values

Studierea simbolisticii româneşti tradiţionale nu se poate realiza în afara definirii actului de creaţie¹, ca fenomen de cultură; tocmai pentru că evidenţierea specificului simbolisticii româneşti nu poate fi definit şi exemplificat separat de surprinderea fenomenului creaţiei, la modul general, şi al creaţiei culturale, în particular, ca specific arhetipal, generat de o realitate mitică, simbolică anume.

Prin creaţie, omul dobândeşte un simţ al valorii, ierarhie, "acea înţelegere globală a lucrurilor care ştie să vadă ordinea, ştie să cosmicizeze haosul din jurul nostru, ştie să orânduiască valorile așa cum trebuie, respectându-le pe toate, dar păstrându-le justa lor funcţie"².

Semnele şi simbolurile ca rezultat al creaţiei umane aparţin atât lumii arhaice şi tradiţionale cât şi unei anume spaţio-temporalităţi, în care fiinţa umană este fixată într-un statut ontic dat. În acest spaţiu, cultura³ se constituie prin fenomenul de creaţie al valorilor, ca un drept fundamental al omului de a institui şi de a da sens şi finalitate realităţii, existenţei, prin creaţie.

¹ "omul şi-a dobândit conştiinţa creând şi pentru a crea. În afara acestei meniri, el nu şi-ar fi câştigat niciodată tripla demnitate de homo signifiens, homo sapiens, homo faber", a se vedea, Alexandru Tănase, Georgeta Todea, *Omul- creator de cultură şi civilizaţie*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1997, p. 24; şi Traian Stănculescu, *Dinamica raporturilor tradiţie – inovaţie în creaţia umană*, în *Revista de Filosofie*, nr. 5., 1981.

² Mircea Eliade, *Oceanografia*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1991, p. 123.

³ A se vedea, semnificaţia oferită culturii ca şi permanenţă a umanului în universalitate la următorii autori: Lucian Blaga, Mircea Eliade, Tudor Vianu, cât şi studiile de referinţă privind constituirea unei filosofii a culturii cu predilecţie la: Heinrich Rickert, Wilhelm Windelband, Oswald Spengler, Nicolai Berdiaev, Edward Taylor, sau poziţia ce aparţine lui Ralph Linton, ce consideră că elemente ale culturii devin doar ideile, semnificaţiile pe care le dobândeşte transformarea materiei inerte prin creaţie, a se vedea, R. Linton, *Fundamentul cultural al personalităţii*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1968, p. 73; cultura presupune şi sens, semnificaţie, valoare, a se vedea, Tudor Vianu, *Filosofia culturii*, Ed. Publicom, Bucureşti, 1943, p. 28 şi *Introducere în teoria valorilor*, Ed. Albatros, Bucureşti, 1997.

Creația tradițională nu o înlocuiește pe cea arhaică, o valorizează pe aceasta, tocmai pentru că semnele și simbolurile nu-și istovesc puterea continuă de reactualizare, a unei realități arhetipale: “intuițiile arhetipale sunt viziuni primordiale, ecumenice, pe care omul și le-a revelat îndată ce a luat cunoștință de poziția sa în cosmos”⁴.

Prin crearea valorilor culturale, omul tradițional reușește să se reintegreze în stadiul paradisiac al omului primordial; tocmai pentru că omul mitic, arhaic se dovedește el însuși un arhetip în care starea de veghe, visele, nostalgiile, dorințele și entuziasmul sunt văzute ca potențe ce proiectează omul într-o lume spirituală infinit mai bogată decât lumea închisă a timpului său.

Toate acestea le dobândește omul prin **creație**: “Creația transformă finitul uman într-un infinit absolut **in mundo**”⁵. Creația este momentul suprem de expresie a omului ca și logos, și cogito, este: “...eidos – ul cel mai uman al umanului”⁶.

Aceste elemente dezvăluie în esență, specificul creației și dimensiunea sa specific umană. La nivelul tradițional este acceptată creația Divină, (a se vedea, subcapitolul anterior) dar și creația umană, ceea ce explică și exprimă existența unei spiritualități însetate de **creație**, continuată din timpul primordial, până în timpul istoric, dar la altă dimensiune, “...nu ca act, nu ca posibilitate de împlinire reală a omului, ci ca o nostalgie creatoare de valori autonome”⁷.

În ordinea realității umane nu există nimic mai interesant decât actul creației: “tot ce se leagă de creația omenească interesează până la obsesie... cultura este modul specific de existență a omului în univers”⁸.

Prin **creație** omul ajunge la universalitate, materializează permanenta năzuință a sa spre cunoaștere analitică și sinteză. Creația începe prin a fi o prelungire a vieții, promovare a principiilor original-creatoare și vitale. Ca entități, culturile, au modalități particulare prin care, în imagini și simboluri, actualizează structurile arhetipale supuse apoi valorizării⁹.

La modul general, nici o cultură nu este universal valabilă, dar imaginile care preced, informează și structurează fundamentul unei culturi “rămân veșnic vii și universal accesibile”¹⁰. Conform acestui raționament, cultura românească tradițională, ca rezultat al fenomenului de **creație**¹¹, rămâne pentru spiritualitatea noastră semn distinctiv de individualitate. Pentru că, la nivelul lumii arhaice, creația sporește demnitatea omului, infuzându-i acesteia mister, miracol, sacralitate, sub și supra-realitate, mit, magie, toate materializate, în ultimă instanță, în **actul creației**.

Crearea valorilor spirituale la nivel tradițional situează omul într-un cadru care nu face decât să, exprime prin semne și simboluri, esențe arhetipale ale unei lumi în care, la baza mentalităților arhaice, statornicește voința omului de participare la ontic, voința de a retrăi magico-simbolic realitatea inițială, la care se adaugă suportul tradiționalului bazat pe: praxis, natură, contemplație, imaginație, fantezie, creativitate, intuiție și inteligență nativă, sensibilitate, subiectivitate, abstracție, concretețe, utilitate, esteticitate, toate reunite în actul creației, dezvăluite în infinite variații prin creație.

Astfel omul reușește să transforme în construcții simbolice structuri logico-mentale generate de un anumit arhetip existențial, unde creația dobândește continuitate, discontinuitate, diversitate dar și unitate pentru că este: “...deopotrivă un **cogito** și un **limbaj**, ea împlinește ordinea umană în cosmosul lumii, ea satisface, totodată și nostalgie, și cunoaștere, și conprehensiune, și criză, și refuz, și credință, și necredință, și renunțare, și sacrificiu, și ură și iubire”¹².

⁴ Idem, *Drumul spre centru*, Ed. Humanitas, București, 1992, p. 203.

⁵ Tudor Ghideanu, *Anamnesis, sau treptele aducerii aminte*, Ed. Junimea, Iași, 1987, p.82.

⁶ Ibidem, p.83.

⁷ James Georges Frazer, *Creanga de aur*, Ed. Științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 76.

⁸ Mircea Eliade, *op. cit.* p. 312.

⁹ A se vedea, Tudor Vianu, *Studii de filosofie a culturii*, Ed. Eminescu, București, 1982; Henri Wald, *Omul și semnele în* : Dumitru Matei (coord.), *Artă și comunicare*, Ed. Meridiane, București, 1971.

¹⁰ Idem, *Imagini și simboluri*, Ed Humanitas, București, 1994, p. 134.

¹¹ A se vedea, Umberto Eco, *Tratat de semiotică generală*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982,: “creația semnifică comunicare, dar nu de orice fel comunicare creatoare. Procesele culturale devin procese de comunicare, ce presupun o “semiotică creatoare” ce în subsidiar au o semiotică a “semnificării creatoare””.p. 20.

¹² Tudor Ghideanu, *op.cit.* p. 82.

Creația implică joc, vis, dorință și neputință, ea presupune existența unei gândiri cu un anumit specific la nivelul universului arhaic unde descoperim dincolo de real, oniric, pentru că actul creației presupune gândire mitică, simbolică, dar și onirică¹³. Creația este sacrificiu, dăruire, renunțare, regăsire, căutare, trăire, visare.

Visul, subconștientul, cuprind simboluri și mesaje ce pot fi decodate, la fel, și actul creației păstrează semne și simboluri ce nu se pierd, pentru că ele de fiecare dată anticipează alte abordări hermeneutice¹⁴, cu fiecare creație sau re(creație) în genere, simbolică în speță.

Creația în discursul nostru implică doar simbolurile, pentru că ele sunt cadrul nostru de referință, “decupajul” conceptual impus de specificul nostru analitic (semnul și simbolul în creațiile tradiționale).

Creația pornește de la nivelul arhaic, presupune acumulare în timp, diversificare, îmbogățire de **coduri**¹⁵ ce așteaptă să fie descifrate. Prin creație, omul tradițional valorifică acele resurse, ce conferă tuturor “achizițiilor creatoare”, realizate în timp, o dimensiune necesară regăsită “...în formă latentă și condensată în structurile noastre ereditare”¹⁶.

Realitatea ne apare ca o unitate de unu și multiplu; fenomenul creației de valori spirituale implică realul, umanul, ființa care, la rândul ei, este o expresie a unului și multiplului. Omul regăsește în gândirea sa criteriul de abordare a lumii în formă implicită (în plan ontologic), în formă explicită (în plan gnoseologic), și valorizatoare, de ierarhizare (în plan axiologic). Prin aceste procese omul nu demonstrează decât faptul că este “*un univers mic, iar universul este un om mare*”¹⁷, în care coexistă unul și multiplul.

Prin **creație**, omul exprimă unitate de contrarii, unitatea lume-om-divinitate; resemnificate prin creație, cu următoarea distincție: omul și lumea sunt rezultat al creației originare; dar și omul, la rândul său, poate fi **creator** de valori culturale; capabil de **creație**, dar nu în sens originar, pentru că specificul creației umane implică ontos, logos și valoare, spre deosebire de creația originară care este absolut-imuabilă, unică¹⁸.

(A se vedea distincția între creația umană și creația divină, prezentată în subcapitolul “Creația divină prin cuvântul sacru”). Creația umană, diversificată de fiecare dată, generează alte arhetipuri reprezentative - alte valori, ce au drept finalitate constituirea unei imagini definitorii, specifice existente la nivelul umanului.

Unitatea de contrarii a unului și multiplului, declanșează numeroase înțelesuri în abordarea culturii, ce ni se poate înfățișa sub formă ¹⁹“*staționară, cumulativă, autentică cu o puternică încărcătură axiologică*”, dar și în formă evolutivă.

Doar așa ne putem explica diversitatea culturală, faptul că în final **creațiile** umane culturale îmbracă forme ce au variate modalități de manifestare expresivă; de multe ori întrupări concrete a ceea ce există istoric și temporal, deși de fiecare dată ele exprimă umanul în toată plenitudinea sa. Prin creațiile culturale, omul reușește să-și exprime unitatea și diversitatea propriei sale ființe.

¹³ A se vedea, Solomon Marcus, Tipuri de înțelegere în cunoașterea contemporană în : cartea interferențelor, Berceanu R. (coord.) , Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1985, legat de nivelul semiotic unde elementul oniric pentru “creație” și “conștiința creatoare”, devine “*model de re-creare a lumii*”. p. 145.

¹⁴ Decodificarea simbolurilor și cunoașterea creatoare a acestora, implică din partea noastră: “*asociere de raționalitate a elementelor neraționale(nu iraționale), informaționale, participare la desfășurarea procesului de cunoaștere*”. Theodor Dima, *Raționalitate și inconsistență logică*, în : *Privire filosofică asupra raționalității științei*, Ed. Academiei RSR, București, 1980, p. 94.

¹⁵ A se vedea, Traian Stănculescu, *Miturile creației – lecturi semiotice*, Ed. cit. ; I. Lotman, *Studii de tipologia culturii*, Ed. Univers, București, 1974; E. Lovinescu, *Mutația valorilor estetice*, Ed. Minerva, București, 1973.

¹⁶ Ion Moraru, *Știința și filosofia creației*, Ed. Didactică și pedagogică, București, 1995, p. 149.

¹⁷ Georges Dumézil, prefață la: Mircea Eliade, *Tratat de istoria religiilor*, Ed. Humanitas, București, 1992, p. 12.

¹⁸ A se vedea, C. Lévi-Stauss, *Race et histoire*, Ed. Gonthier, Paris, 1968; Denis Huisman, André Vergez, *Court traite de philosophie*, Ed. Fernand Nathan, Paris, 1970; André Leroi –Gourhan, *Gestul și cuvântul*, ed. cit. considerațiile referitoare la ființa umană ca și creatoare de cultură. Cât și considerațiile lui Dimitrie Gusti în *Politica culturii și statul cultural*, București, 1931, referitor la distincțiile: cultură obiectivă, cultură instituțională și cultură personală.

¹⁹ A se vedea, Claude Levi-Strauss, *Antropologia Structurală*, Ed. Politică, București, 1978, p. 442-445, și Marcel Maquet, *Problemes d'ethnographie européenne*, în vol. *Ethnologie generale*, (la direction de Jean Pairier), Gallimard, Paris, 1968, p. 1325-1333.

Cultura se menține și se manifestă ca unitate, prin diversitatea formelor sale, valorile culturale se regăsesc întruchipate în creațiile culturale, ele validează o anumită realitate ontologică, cu individualizare accentuată.

Omul tradițional dorește să găsească, prin valorile culturale, unitatea în diversitate a lumii, astfel, creația, atunci când este vorba de valori spirituale, se situează într-un cadru care nu face decât să reflecte “o concepție consistentă a lumii, a vieții omului”²⁰, ce evidențiază faptul că, el în calitate de creator de valori spirituale, trăiește sub semnul valorilor și într-un sistem de valori.

Tradiția recunoscută ca valoare este imaginea individualității unei culturi, pentru că ea presupune întoarcere la starea valorică primordială, dar nu reduționist și abuziv²¹.

Valoarea unei culturi în general și a culturii arhaice și tradiționale, în special, este dată de creațiile spirituale, de specificul arhetipal, de nivelul narativ și de practicile ritualice, de tot ceea ce formează o uriașă conștiință colectivă ce se imprimă în specificul conștiinței generațiilor următoare sub formă de “amprente informaționale”, ce revin ca niște amintiri “...și lucruri pe care nu le-ai învățat niciodată”²².

În acest context, cultura tradițională ne apare la un moment dat ca un Ianus, cu o față întoarsă spre miturile străvechi și cealaltă întoarsă spre permanente restructurări și remodelări, unde omul rămâne “subiect și remodelator al culturii”²³.

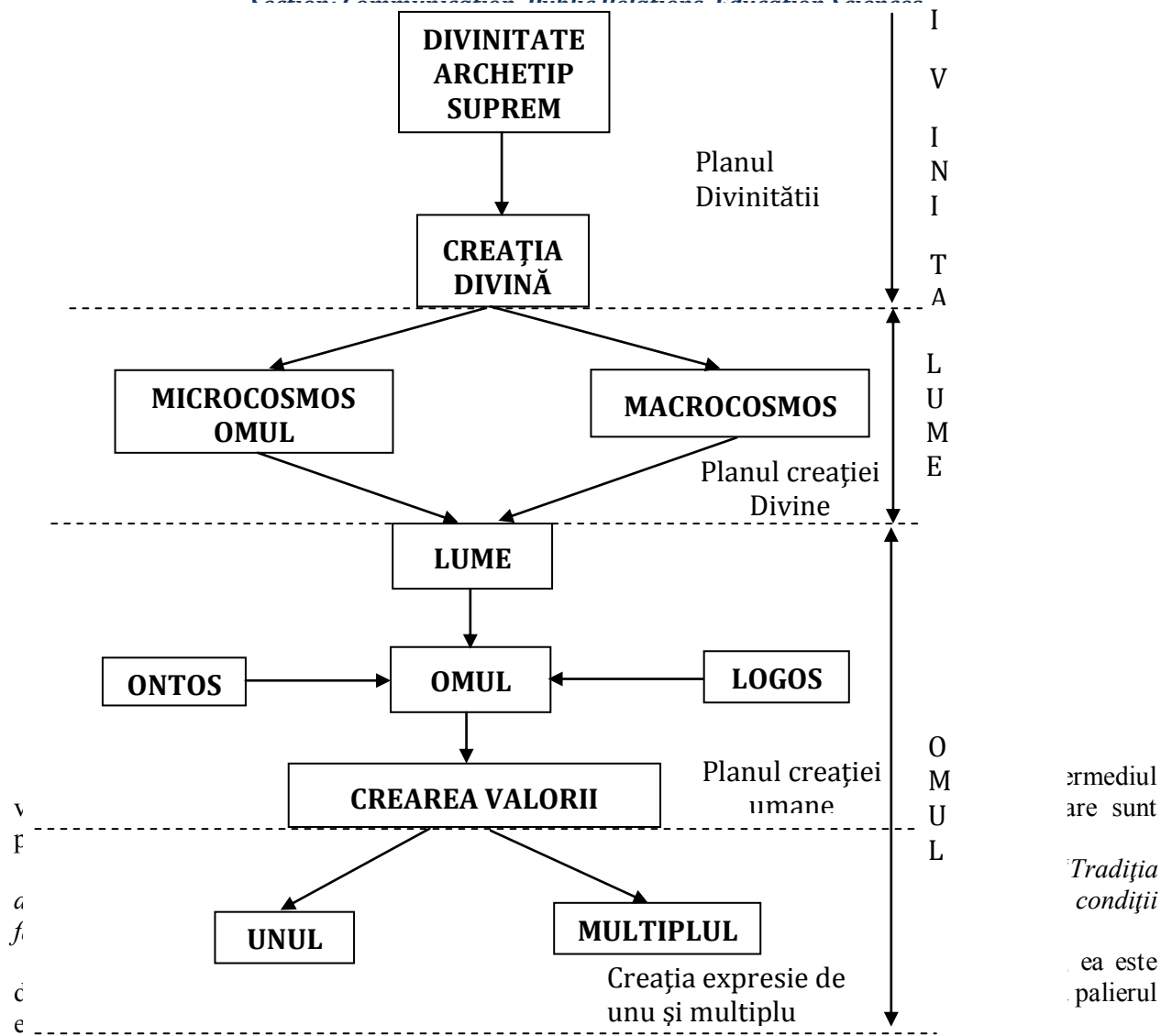
---

²⁰ Mircea Eliade, *Imagini și simboluri*, Ed. Humanitas, București, 1994, p.132.

²¹ din punct de vedere al valorilor culturale: “*limbajul, mitul, religia, arta, istoria, sunt aspecte constitutive ce ne pot determina să înțelegem cultura ca “totalitate organică”*”, a se vedea, E. Cassire, *Essai sur l’homme*, Paris, Ed. Du Miniut, 1975, p. 103-104.

²² Constantin Noica, *Rostirea filosofică românească*, Ed. Științifică, București, 1970, p. 70.

²³ Răzvan Theodorescu, *Drumuri către ieri*, Ed. Humanitas, București, 1992, p. 79.

trebuie privită în forma “pură”, pentru că, există în multiple dimensiuni, are un specific valoric anume imprimat de universul umano-existențial în care s-a constituit.

Cunoașterea valorilor²⁷ culturale trecute, ca rezultat al procesului de creație, poate deschide noi orizonturi spre cunoașterea și valorizarea creațiilor viitoare, prin întoarcerea spre demersul mitico-ritualic, dar și prin transpoziție spre profanul de factură istorico-logică.

Omul este creator de tradiție, prin creație și cultură ajunge să se revalorifice și să dobândească noi dimensiuni în calitatea de **creator** și generator de valori culturale.

Pentru universul tradițional **creația divină**²⁸ este expresie a voinței Archetipului Suprem, Dumnezeu. Creator de micro și macro cosmos; unde omul este privit ca unitate de contrarii, ca ființă în

²⁴ A se vedea, Tudor Vianu, *Originea și valabilitatea valorilor*, în op. vol. 8, Ed. Meridiane, București, 1979, p. 134. Valoarea conform înțelesului dat de Vianu este: “expresia ideală a unui acord între ea și lume, care poate fi oricând realizat”.op. cit, p. 134.

²⁵ Traian Stănculescu, *Introducere în filosofia creației umane*, Ed Junimea, Iași, 1999, p. 136.

²⁶ A se vedea, C. I. Gulian: “dacă nici istoria, nici cultura nu pot fi înțelese pornind doar de la conștiință, aceasta nu ne împiedică câtuși de puțin să recunoaștem cultura ca reacție creatoare”, op. cit. p. 142.

²⁷ A se vedea, Lucian Culda, *Omul, valorile, axiologia*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982.

²⁸ A se vedea, Ovidiu Papadima, *op. cit.*, referitor la prezența conștiinței unui echilibru statornic determinat de Divinitate, prin creația divină: “după credința poporului nostru Dumnezeu a trudit simplu, omenește, și îndelung până a creat lumea”.p. 74

care se regăsesc: idealul/realul; tradiția/ inovația; înăscutul/dobânditul; natura/societatea; unitatea/diversitatea.

Omul este un micro-cosmos inclus unui macro-cosmos, ce în unitatea lor contradictorie alcătuiesc Lumea; în care omul, ca și componentă fundamentală a acesteia, cuprinde ontos, logos și valoare, toate regăsite în creația umană ce devine model arhetipal la nivel axiologic, dobândește aceeași structură ca și umanul, unitate și diversitate de unul și multiplul²⁹.

Așa se creează cele trei mari planuri implicate în actul de **creație**, ca act generic, om-lume-Divinitate. Pornind de la aceste constatări încercăm să surprindem modul de repartizare, de raportare a celor trei planuri; unul la celălalt, cât și raportarea actului de creație uman la lume și divinitate; toate subordonate specificului universului creației tradiționale românești; tocmai pentru că, în analiza noastră, acesta este planul de referință.

Creația divină implică atemporalul, omul la nivelul lumii tradiționale poate fi considerat rezultat al creației divine, dar și ființă ce devine creatoare. Această calitate o dobândește pe măsură ce conștientizează capacitatea sa creatoare, atunci când are conștiința de sine pentru “a crea”. Creația divină dacă este acceptată, este un act în sine, pe când creația umană presupune: “*devenirea omului prin și pentru creație, într-un univers real (preexistent) sau virtual (care urmează a exista)*”³⁰.

Acceptarea acțiunii umane în toată diversitatea sa explică recunoașterea existenței unui raport de intercondiționare și ierarhizare constituit între entitățile om-lume-Dumnezeu.

În viziunea lumii tradiționale românești, creația implică triada Lume-Dumnezeu-Natură, unde omul este inclus naturii ca parte constitutivă și organică, Dumnezeu este Arhetip Suprem; la acest nivel, al demersului nostru, **creația** implică dihotomia om-natură și om-Dumnezeu. Aici regăsim cadrul specific în care determinante sunt dimensiunile “*stilistice ale ortodoxiei*”³¹, ce în planul arhetipului “*au găsit o înflorire dincolo de ceea ce este dogmatic și canonic fixat*”³².

La nivelul lumii tradiționale, creația este încorporată într-un spațiu: natural, uman dar și divin, ea se conturează ca unitate de unul și multiplul, ce în conștiința tradițională devine ordine: “*care face ca lumea să existe, să-și desfășoare energia și formele*”³³. Pentru moment creația abolește normele firescului și încearcă o reîntoarcere spre momentul sacru, dorind parcă să recupereze “paradisul pierdut”.

Dacă dorim să stabilim **sensul** și semnificația **creației** tradiționale românești în funcție de coordonatele desfășurate pe verticală și orizontală, oricând putem distinge evoluția culturii românești tradiționale pe orizontală. Pentru că ea are o perspectivă ce pornește de la nivelul lumii lucrurilor printre care omul trăiește. Direcția îi este oferită de însăși atitudinea pe care o are omul față de viață și moarte³⁴; aceasta presupune împăcare și înțelegere, abordare a lucrurilor pornind de la intuiție spre cunoaștere.

Pătrunderea graduală de la aparența spre esența lucrurilor, până la structurile formale, se realizează în contextul în care **creația** este adevărată realitate sufletească, unde omul este legat de cosmos, este parte integrantă a acestuia; iar sensibilitatea naturală, elementară nu este nici pur imagism, nici concepție pură, sunt și una și cealaltă topite într-un etern omenesc.

Devenirea actului de creație se realizează într-un mod aproape natural, desfășurat pe orizontală, fără ierarhizări și ordonări; expresie a unei realități lăuntrice bogate, fără ambiții hiperbolizate, tocmai pentru că viața lăuntrică bogată și variată a spiritului uman este dominată de dor, continuu îndreptată spre un ceva ce este tocmai porțiunea noastră de “*omenească veșnicie*”³⁵. Sensul creației tradiționale românești

²⁹ A se vedea, depozițiile actuale ce pledează pentru reîntoarcere la conținutul total absolut al valorii la : “*considerațiile întemeiate pe perfecțiune, armonie, semnificație și intenție*”. Alexandre Kayré, *Galilei și Platon*, în vol. *Istoria și reconstrucția ei conceptuală* (antologie de Ilie Pârvu), Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p. 168, și Jacques Manod, *Le hasard et la nécessité*, Ed. Seuil, Paris 1970, p. 190.

³⁰ Ibidem, p. 13.

³¹ Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, vol.9, ed.cit. p. 254.

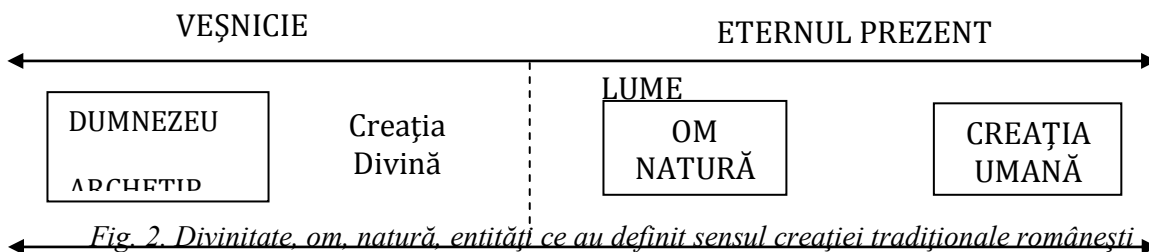
³² Ibidem, p.254.

³³ A se vedea Mircea Vulcănescu, *op. cit.* și Ernest Bernea, *op. cit.* p. 239.

³⁴ A se vedea, Ovidiu Papadima, *op. cit.*: “*...spiritul nostru etnic nu vedea moartea cu groaza viziunii medievale, se apleacă spre înțelegeri calme, nu spre închipuiri sumbre. Moartea nu e un despot crunt al lumii, ci o biată executoare a rânduielilor pe care atâția alții le poartă*”, p. 116.

³⁵ Lucian Blaga, *Spațiul mioritic*, Ed. Humanitas, București, 1994, p. 180.

este conferit de însăși distribuirea existentă doar mental în conștiința omului tradițional a entităților: om, natură, Dumnezeu³⁶.

Cultura tradițională românească este încorporată naturalului, pentru că însăși natura oferă omului posibilitatea varierii prin **creație** a formelor realului, la infinit dacă există un naturalism al creației românești tradiționale acesta este departe de naturalismul păgân; nu dezvălește **creația** de forma naturalului, tocmai pentru că lumea spațiului românesc asigură prin natural o corespondență firească între om și lume.

Corespondențe lipsite de constrângere, pentru că lipsit de constrângere este și spiritul tradițional. Aici **creația** este o materializare a unui apriorism al spontaneității, ce presupune acțiune a umanului, ce se naște și moare în substanța acelorași esențe formale, dorind să atingă esența dumnezeirii³⁷.

Aici putem surprinde în mod sugestiv modalitatea de determinare și înlănțuire a celor mai importante entități ce intervin în procesul complex de creație. La nivelul universului românesc tradițional, coordonata fundamentală, la nivelul lumii concrete, constituite spațial, este eternul prezent³⁸, specific unei existențe și unei creații ce se desfășoară continuu, acum și aici, într-o spațialitate în care Dumnezeu transcende, dar este și veșnicie.

Dumnezeu este supus transcenderii, este Arhetipul Suprem, există în **veșnicie**. Omul are o existență constituită în mod temporal, este locuitor al unei lumi destinate trecerii, cuprinde în sine unul și multiplul, pe când Dumnezeu este unul: “...lumea în chip temporal e supusă mișcării transformatoare... dar ajunsă în Dumnezeu, va avea, datorită monadei, monadei naturale a Celui în care a ajuns, o stabilitate pururea în mișcare și o ideatică mișcare stabilă, săvârșită în jurul Aceluiași Unul Singur...”³⁹. Omul trecător nu are decât perspectiva topirii în esența veșnică, omul este un rezultat al creației divine, dar tot prin creație se îndreaptă spre Arhetipul Creator.

Dacă există o direcție a creației tradiționale românești, conform considerațiilor noastre aceasta poate fi și una ce oscilează între divin și profan, între natural și uman, fizic și metafizic, contemplație și estetic, real și ireal, ludic și anamneză, toate regăsite în omul tradițional, cel ce mental există în prezent și în veșnicie.

BIBLIOGRAPHY

³⁶ A se vedea, Aurel Cosma, *Cosmogonia poporului român*, Ed. Universul, București, 1942; Vasile Tonoiu, *Ontologii arhaice în actualitate*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1979; Dunitru Stăniloiaie, *Omul în Dumnezeu*, în, *Studii de Teologie Dogmatică, Ortodoxă*, ed. cit., Craiova, 1991.

³⁷ A se vedea, Dumitru Stăniloiaiei, *Isus Hristos sau acceptarea omului*, ed. cit., Craiova, 1993, Idem, *Natură și har în teologia Bizantină*, în *Ortodoxia*, XXVI, nr. 3, Craiova, 1974; Constantin Noica, *Sentimentul românesc al ființei*, Ed. Eminescu, București, 1978.

³⁸ A se vedea, Mircea Eliade, *Mitul eternei reînnoiri*, ed. cit.: “ Omul arhaic are negreșit dreptul de a se considera mai creator decât omul modern... În fiecare an într-adevăr, el ia parte la repetarea cosmogoniei, actul creator prin excelență... a fost “creator” în plan cosmic, imitând această cosmogonie periodică, repetată de el, de altfel în toate planurile vieții; și participând la ea”. p. 151.

³⁹ Sfântul Maxim Mărturisitorul, Apud, Dumitru Stăniloiaie, *Răspuns către Teodosie*, 65; *Filocania*, Vol III. p. 438-439.

1. Alexandru Tănase, Georgeta Todea,(1997), *Omul- creator de cultură și civilizație*, Editura Științifică și Enciclopedică, București și Traian Stănciulescu, *Dinamica raporturilor tradiție – inovație în creația umană*, în *Revista de Filosofie*, nr. 5. , 1981.
2. Claude Levi-Strauss, (1978), *Antropologia Structurală*, Editura Politică, București
3. Constantin Noica, (1970), *Rostirea filosofică românească*, Editura Științifică, București
4. Georges Dumézil,(1992), prefață la: Mircea Eliade, *Tratat de istoria religiilor*, Ed. Humanitas, București
5. Henri Wald, (1971), *Omul și semnele în* : Dumitru Matei (coord.), *Artă și comunicare*, Editura Meridiane, București
6. James Georges Frazer, (1983), *Creanga de aur*, Editura Științifică și Enciclopedică, București
7. Linton, *Fundamentul cultural al personalității*, (1968), Editura Științifică, București
8. Lucian Blaga, (1994), *Spațiul mioritic*, Editura Humanitas, București
9. Mircea Eliade, (1991), *Oceanografia*, Editura Humanitas, București, 1991
10. Mircea Eliade,(1994), *Imagini și simboluri*, Editura Humanitas, București
11. Răzvan Theodorescu, (1992), *Drumuri către ieri*, Editura Humanitas, București
12. Solomon Marcus, (1985), *Tipuri de înțelegere în cunoașterea contemporană în* : cartea interferențelor, Berceanu R. (coord.) , Editura Științifică și Enciclopedică, București
13. Theodor Dima, (1980), *Raționalitate și inconsistență logică*, în : *Privire filosofică asupra raționalității științei*, Editura Academiei RSR, București
14. Traian Stănciulescu, (1999), *Introducere în filosofia creației umane*, Editura Junimea, Iași, 1999
15. Tudor Ghideanu, (1987), *Anamnesis, sau treptele aducerii aminte*, Editura Junimea, Iași
16. Tudor Vianu, (1982), *Studii de filosofia culturii*, Editura Eminescu, București
17. Umberto Eco,(1982),*Tratat de semiotică generală*, Editura Științifică și Enciclopedică, București